

STUDIE HODNOCENÍ VÝZKUMU RESORTNÍCH (NEAKADEMICKÝCH) V.V.I. V ČR A SROVNÁNÍ SE STAVEM V ZAHRANIČÍ

PhDr. David Michalík, Ph.D.

Konzultant:
Mgr. Karel Šíma, Ph.D.

Tato studie se zabývá problematikou hodnocení výzkumu u resortních (neakademických) veřejných výzkumných institucí v ČR a srovnání stavu ve vybraných vyspělých zemích. Prvotně na základě dostupných zdrojů je provedena analýza stavu v ČR a ve vybraných vyspělých zemích (např. Rakousko, Anglie, Švédsko), co se týče dané problematiky. V návaznosti je představeno vzájemné porovnání, sumarizace pozitivních a negativních aspektů, nakonec pak vytvoření návrhů, doporučení pro možnou optimalizaci v ČR.

Obsah

Úvod	2
Náhled do historie a současnost	2
Situace ve vybraných vyspělých zemích	18
Přehled vybraných návrhů k optimalizaci	21
Závěr	23
Literatura	23

Úvod

Rezortní (neakademické) veřejné výzkumné instituce jsou součástí systému vědy a výzkumu v ČR. Zde patří prioritně Akademie věd ČR, dále veřejné vysoké školy a částečně také vybrané soukromé subjekty. Předmětné veřejné výzkumné instituce, kterých je 17 v rámci ČR, jsou zřízeny ministerstvy, dalšími orgány státní správy, kraji a sdruženími obcí. Od roku 2009 je převážná většina z nich zastřešena také ze strany vytvořené Rady veřejných výzkumných institucí aplikovaného výzkumu (RAV), která se zaměřuje dle svého poslání na zlepšování efektivity aplikovaného výzkumu pro veřejný i soukromý sektor a zvyšování jeho přínosu pro rozvoj celé společnosti. Vytváří činnosti, které se týkají formulace politiky aplikovaného výzkumu v oblastech fungování veřejného sektoru.

Stávající systém hodnocení vědy a výzkumu v ČR není příliš vhodný i pro tyto instituce, protože nijak nepřihlíží k jejich specifikům. Zcela na místě jsou aktivity, které mají za cíl vést ke změně tohoto systému hodnocení. Mezi stěžejní aktivity v daném směru jistě patří projekt „Efektivní systém hodnocení a financování výzkumu, vývoje a inovací“, který je v období 2012 – 2015 realizován pod Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR.

Cílem této studie, která je součástí výše zmíněného projektu, je nastínit problematiku hodnocení výzkumu u resortních (neakademických) veřejných výzkumných institucí v ČR a srovnání stavu ve vybraných vyspělých zemích. Pro zpracování této studie jsou využity relevantní dostupné elektronické a písemné podklady, co se týče příslušné legislativy, předpisů, odborných studií.

Náhled do historie a současnost

Z hlediska historie můžeme evidovat, že některé rezortní veřejné výzkumné instituce mají svou historii už od dob Rakouska-Uherska, většina z nich dává svůj začátek do 2. poloviny 20. století. Jednalo se od prvopočátku o odborné subjekty, které byly součástí státní správy, resp. spadaly pod konkrétní ministerstva a úřady. Na základě zákona č. 341/2005 Sb., o veřejných výzkumných institucích, došlo postupně u těchto subjektů ke změně statusu ze státních příspěvkových organizací do stávající podoby.

Tyto subjekty se z titulu svého statusu zaměřují na výzkum a vývoj, kdy ve své podstatě zabezpečují pro stát menšinové oblasti výzkumu a vývoje, které neřeší hlavní proud základního a aplikovaného výzkumu na Akademii věd ČR a na veřejných vysokých školách. Přesto jsou tyto činnosti pro společnost a její fungování velice důležité, protože řeší problematiku státní správy a metodických přístupů v různých oborech, kterou nejsou schopni řešit úředníci na rezortech. Na toto navazuje další kategorie činností, která se vesměs označuje jako tzv. další činnost, která představuje podpůrné, poradenské, metodické a expertní aktivity pro vybrané součásti ministerstev a orgánů státní správy. Nakonec jde o jinou činnost, která představuje realizaci vybraných komerčních služeb pro soukromý sektor.

Jak již bylo uvedeno, v České republice můžeme evidovat 17 rezortních (neakademických) veřejných výzkumných institucí. Jedná se o následující subjekty:

- Centrum dopravního výzkumu, v. v. i.,
IČ 44994575, se sídlem Líšeňská 33a, Brno, 636 00,
- Centrum pro výzkum energetického využití litosféry, v. v. i.,
IČ 86652028, se sídlem Jablonecká 41, Liberec 5, 460 01,

- Centrum pro studium vysokého školství, v. v. i.,
IČ 00237752, se sídlem U Dvou srpů 2024/2, Praha 5, 150 00,
- Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i.,
IČ 48546054, se sídlem Nerudova 257/3, Praha 1, 11850,
- Výzkumný ústav bezpečnosti práce, v. v. i.,
IČ 00025950, se sídlem Jeruzalémská 9, Praha 1, 116 00,
- Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti, v. v. i.,
IČ 00020702, se sídlem Strnady 136, Jíloviště, 252 02,
- Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy, v. v. i.,
IČ 00027049, se sídlem Žabovřeská 250, Praha 5 - Zbraslav, 156 27,
- Výzkumný ústav potravinářský Praha, v. v. i.,
IČ 00027022, se sídlem Radiová 7/1285, Praha 10 - Hostivař, 102 31,
- Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.,
IČ 45773009, se sídlem Palackého nám. 4, Praha 2, 128 01,
- Výzkumný ústav rostlinné výroby, v. v. i.,
IČ 00027006, se sídlem Drnovská 507, Praha 6 - Ruzyně, 161 06,
- Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i.,
IČ 00027073, se sídlem Květnové nám. 391, Průhonice, 252 43,
- Výzkumný ústav veterinárního lékařství, v. v. i.,
IČ 00027162, se sídlem Hudcova 70, Brno, 621 00,
- Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, v. v. i.,
IČ 00020711, se sídlem Podbabská 30/2582, Praha 6,
- Výzkumný ústav zemědělské techniky, v. v. i.,
IČ 00027031, se sídlem Drnovská 507, Praha 6 - Ruzyně, 161 01,
- Výzkumný ústav živočišné výroby, v. v. i.,
IČ 00027014, se sídlem Přátelství 815, Praha Uhřetěves, 104 00,
- Výzkumný ústav balneologický, v.v.i.,
IČ 86652061, se sídlem Prosek 174, 411 19 Mšené-lázně,
- Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v.v.i.,
IČ00025615, se sídlem Ústecká 98, 250 66 Zdíby

Pokud se zaměříme na problematiku financování, do roku 2010 bylo u těchto subjektů zabezpečováno prostřednictvím tzv. výzkumných záměrů, které byly připravovány ve střednědobém horizontu, většinou na sedm let. Program daného období byl oponován vědeckou radou složenou z různých odborníků, především z vysokých škol. Po jeho schválení měly rezortní veřejné výzkumné instituce jistotu financování svých schválených programů na dané období a v tomto systému byl i určitý prostor na zařazení problematik, které se během řešení ukázaly jako nové a aktuální k okamžitému řešení. Tento postup umožňovala každoroční oponentní řízení a představení výsledků ročního výzkumu veřejnosti. Každý rok pod vedením vědecké rady byly také připravovány roční programy, které reagovaly na nezbytné potřeby daného období.

Reformou oblasti vědy a výzkumu, která byla započata v roce 2005 s největším dopadem po zrušení výzkumných záměrů v roce 2010, vznikl nový systém, který snížil možnosti čerpání prostředků v této oblasti u resortních veřejných výzkumných institucí v řádu desítek procent (v reálném pohledu např. rok 2009 výzkumný záměr v rámci VÚBP, v.v.i.

výnosy z vědy a výzkumu cca 27 mil. Kč a rok 2013 v rámci VÚBP, v.v.i. obdobné výnosy v rozmezí přibližně 3 – 4 mil. Kč). K tomu se pojí skutečnost, že byl omezen počet ministerstev, která přímo poskytují dotace na vědu a výzkum. Je tak vytvořen systém, kdy ministerstva, které přímo nejsou poskytovateli dotací v tomto směru, realizují své požadavky zprostředkovaně přes Technologickou agenturu ČR, program BETA, kde jsou následně vypisovány výzvy na podání nabídek k příslušným veřejným zakázkám. Z počátku byl dle našeho názoru a zkušeností tento systém spojen s nižší pružností a efektivitou, současně pak s nárůstem administrativní zátěže. Je však nutné přiznat, že Technologická agentura ČR v daném směru se snaží dělat kroky k omezení těchto negativ. Zastavíme se ještě u jednoho problému, který přináší tento zprostředkovaný systém zadávání těchto typů veřejných zakázek. Je zde určitě vytvořený transparentní přístup, možnost přihlášení více subjektů k příslušným nabídkám a s tím konkurenční prostředí, které může vést k úspoře finančních prostředků cílových odběratelů, tj. hlavně ministerstev. Nicméně některá témata a zaměření těchto veřejných zakázek jsou tak specifická, že je nejsou schopny zvládnout v požadovaném rozsahu i kvalitě jiné subjekty než příslušné rezortní veřejné výzkumné instituce. Nebo existuje provázanost více témat veřejných zakázek, kdy každou může získat jiný subjekt a pak se hledá těžkou mnohdy potřebná kontinuita. Z vlastní praxe můžeme uvést příklad, kdy jednu takovou veřejnou zakázku vyhrál jiný subjekt, který nakonec se stejně musel spojit s danou výzkumnou institucí a konzultovat postup, zdroje apod., aby byl vůbec schopen příslušnou veřejnou zakázku řešit se všemi požadavky.

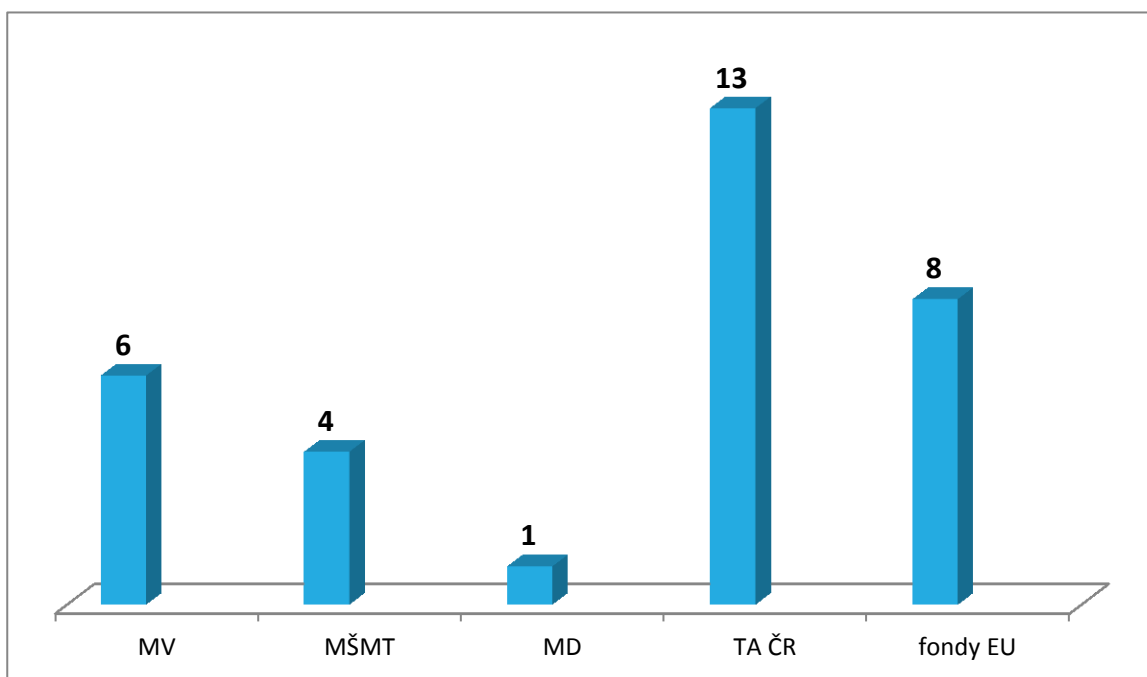
Kromě již zmíněného programu BETA je Technologická agentura ČR poskytovatelem dalších programů aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje, které mohou využívat také rezortní (neakademické) veřejné výzkumné instituce. Jedná se dále o programy ALFA, DELTA, EPSILON, GAMA, OMEGA, CENTRA KOMPETENCE, přičemž nejvyužitelnější pro daný typ výzkumných institucí jsou podle našeho názoru programy ALFA, OMEGA a již zmíněná BETA. Musíme zde zmínit ještě určitou obtíž, která se pojí s některými druhy výsledků výzkumného projektu, které jsou relevantní celé řadě rezortních (neakademických) veřejných výzkumných institucí zejména pak v rámci programu BETA. Jsou to výsledky druhu H (Hleg - výsledky promítnuté do právních předpisů a norem, Hneleg - výsledky promítnuté do směrnic a předpisů nelegislativní povahy závazných v rámci kompetence příslušného poskytovatele) a druhu N (Nmet – certifikovaná metodika), kdy se řešitel také zavazuje, že budou uplatněny u odběratele výsledků, v opačném případě hrozí vrácení poskytnuté dotace. Je nutné si v této souvislosti položit otázku, jaký má vliv řešitel na přijetí legislativního dokumentu v legislativním procesu. Je celkem zřejmé, že omezený, zvláště když je známa také omezená možnost tohoto vlivu i u samotného odběratele, kterým je zde většinou resortní ministerstvo. Tyto a další obdobné problémy, překážky podporují myšlenku samostatného definování výzkumu pro potřeby státní správy vedle základního a aplikovaného výzkumu, jak je tomu již v některých státech EU.

Pro úplnost je potřeba uvést, že další možnost získání dotací na výzkumné projekty existuje pro rezortní (neakademické) veřejné výzkumné instituce v rámci programů Ministerstva průmyslu a obchodu, Ministerstva kultury, Ministerstva vnitra, Ministerstva obrany, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva zemědělství. Jsou zde možnosti také v rámci některých fondů EU, ev. získání dotace, grandu ze zahraničí.

Nyní se podíváme podle jednotlivých rezortních (neakademických) veřejných výzkumných institucí na podíly počtu dotací a grantů od jednotlivých poskytovatelů. Za tímto účelem byly využity internetové prezentace jednotlivých subjektů a dostupné data z IS VaVal. Nejsou zde specifikována jednotlivá témata výzkumných projektů ani konkrétní programy. Jsou zde vybrány pouze dohledané neukončené projekty.

- **Centrum dopravního výzkumu, v. v. i.**

Graf 1 – přehled počtu aktuálních projektů dle jednotlivých poskytovatelů dotací a grantů

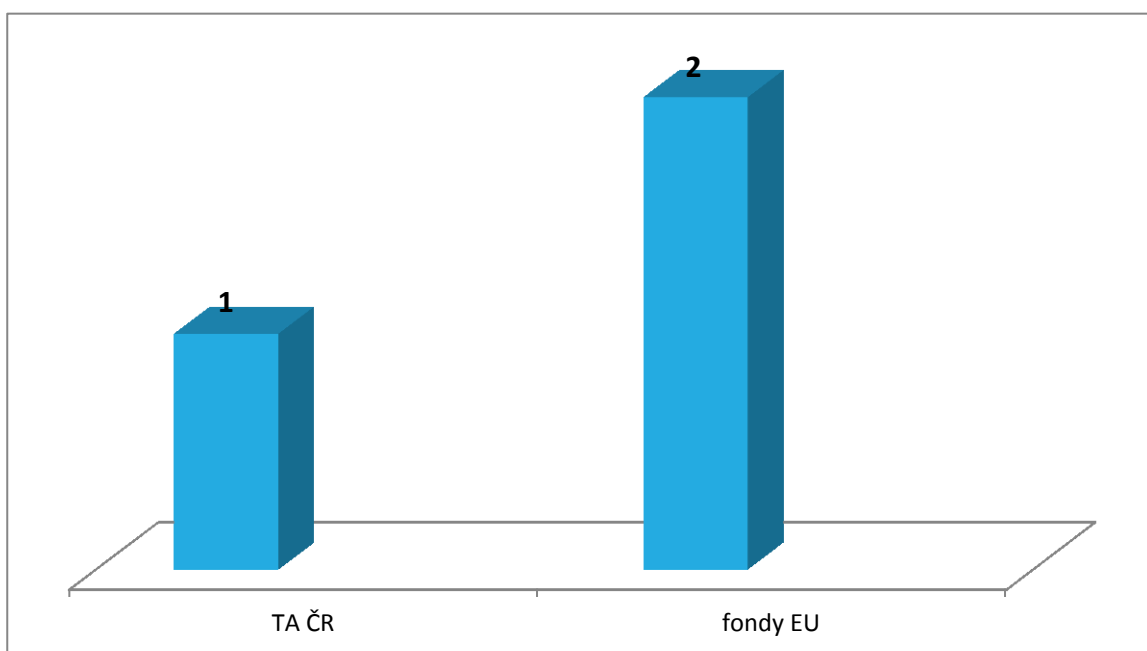

- **Centrum pro výzkum energetického využití litosféry, v. v. i.**

Nebyly zjištěny relevantní údaje.

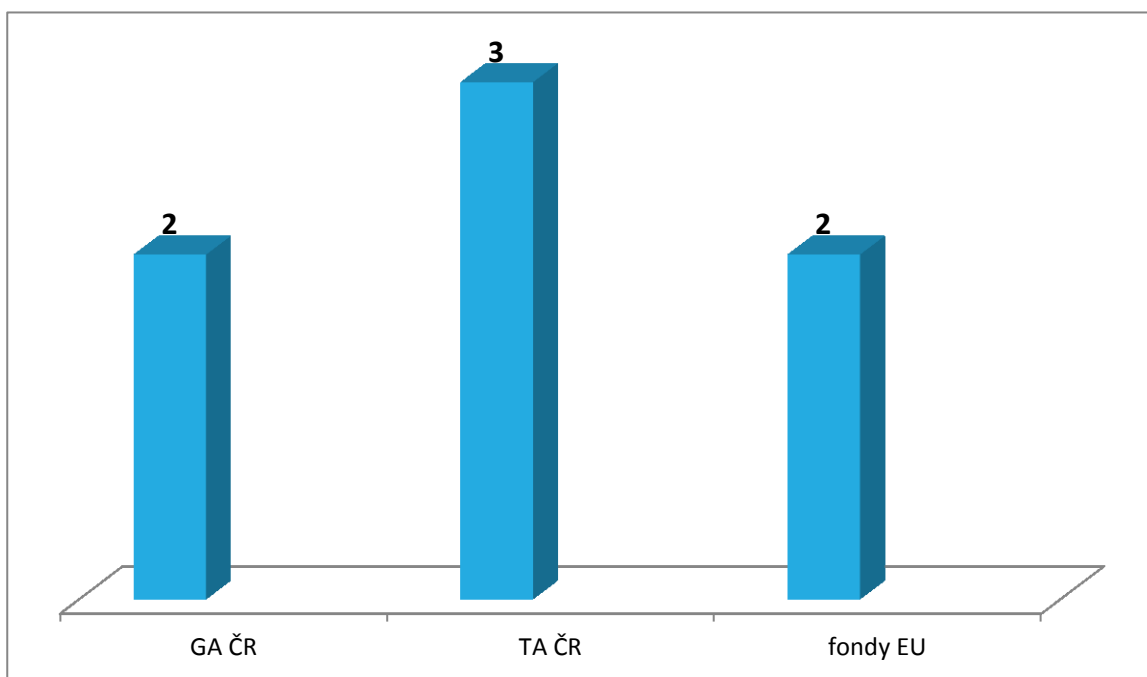
- **Centrum pro studium vysokého školství, v. v. i.**

Graf 2 – přehled počtu aktuálních projektů dle jednotlivých poskytovatelů dotací a grantů

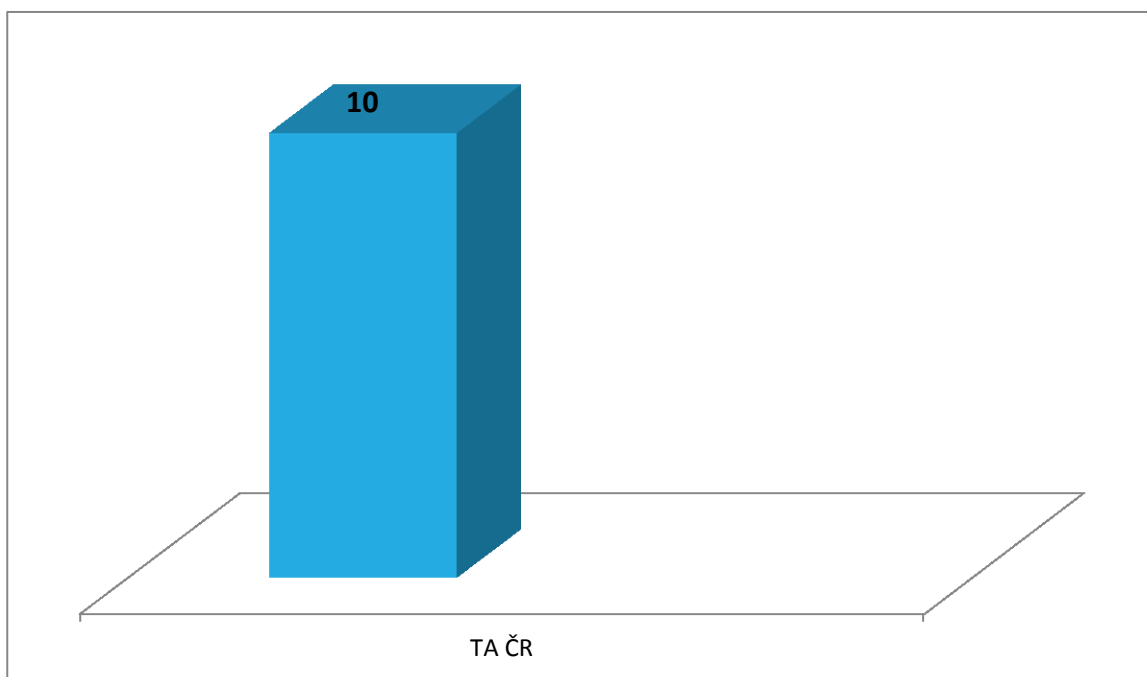
- **Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i.**

Graf 3 – přehled počtu aktuálních projektů dle jednotlivých poskytovatelů dotací a grantů

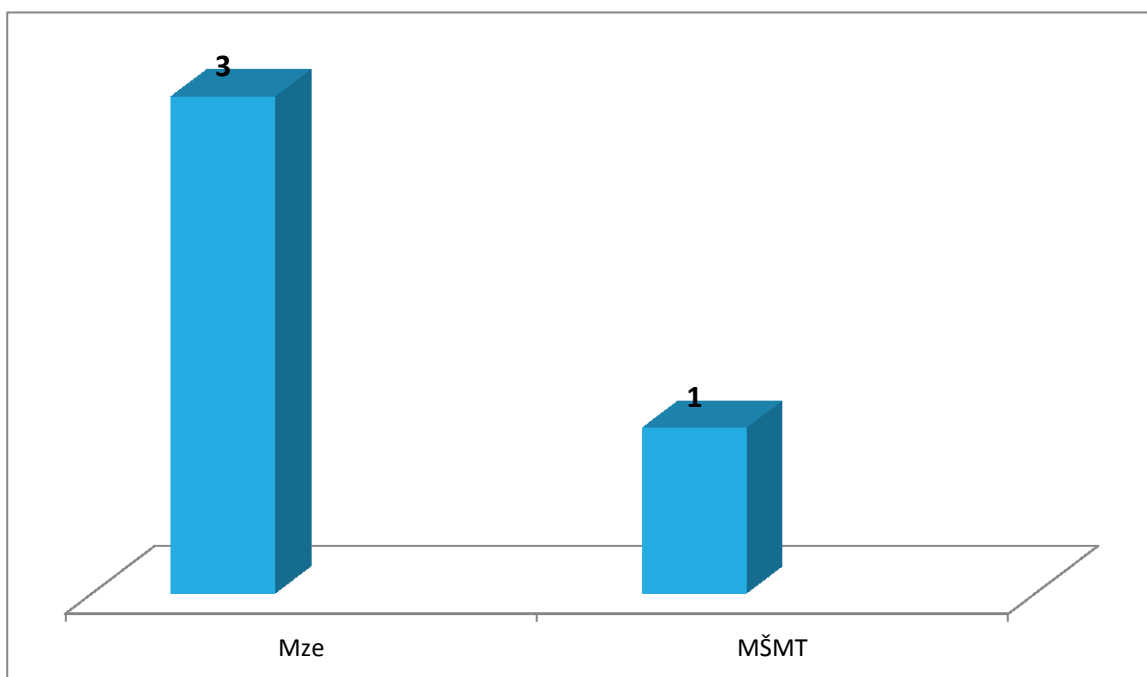
- **Výzkumný ústav bezpečnosti práce, v. v. i.**

Graf 4 – přehled počtu aktuálních projektů dle jednotlivých poskytovatelů dotací a grantů

- **Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti, v. v. i.**

Graf 5 – přehled počtu aktuálních projektů dle jednotlivých poskytovatelů dotací a grantů

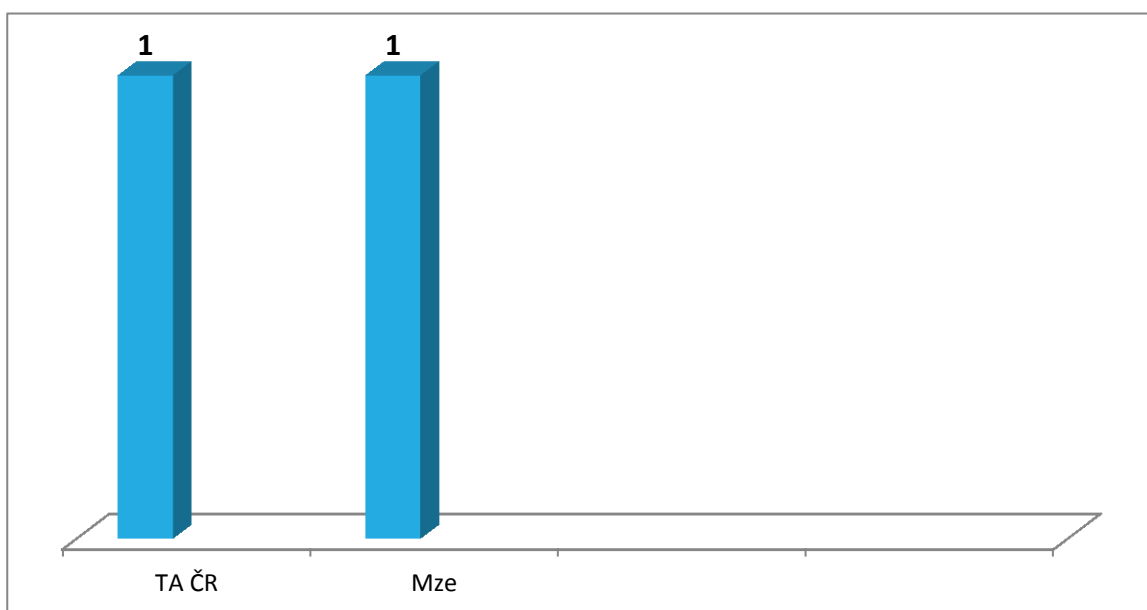

- **Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy, v. v. i.**

Nebyly zjištěny relevantní údaje.

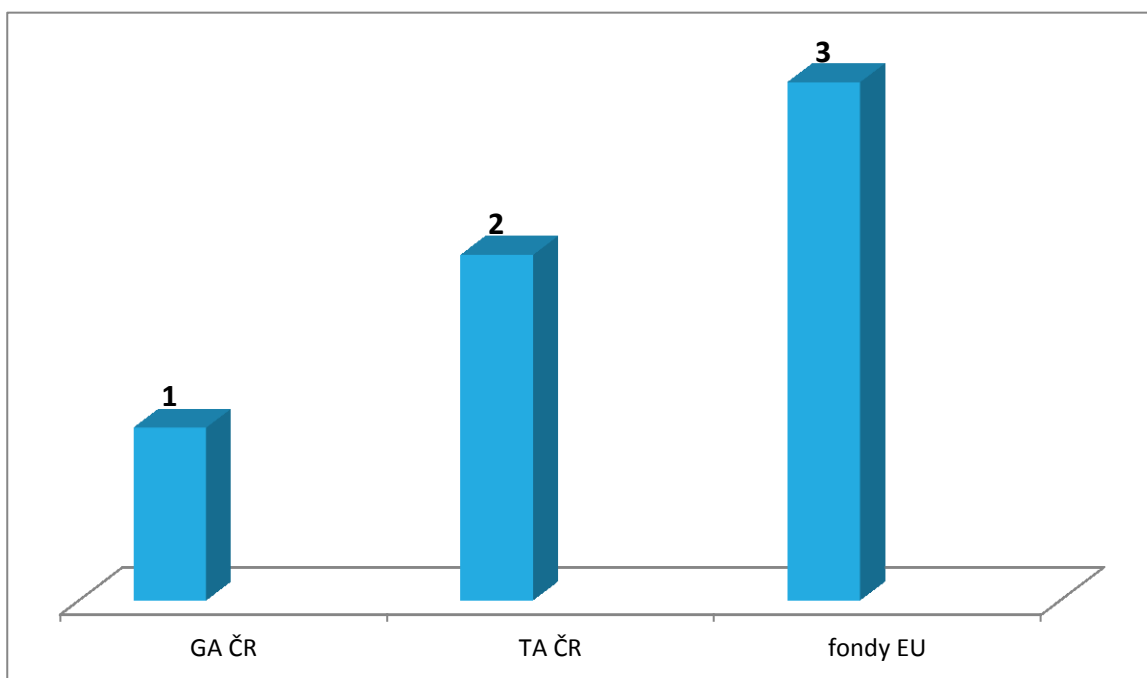
- **Výzkumný ústav potravinářský Praha, v. v. i.**

Graf 6 – přehled počtu aktuálních projektů dle jednotlivých poskytovatelů dotací a grantů

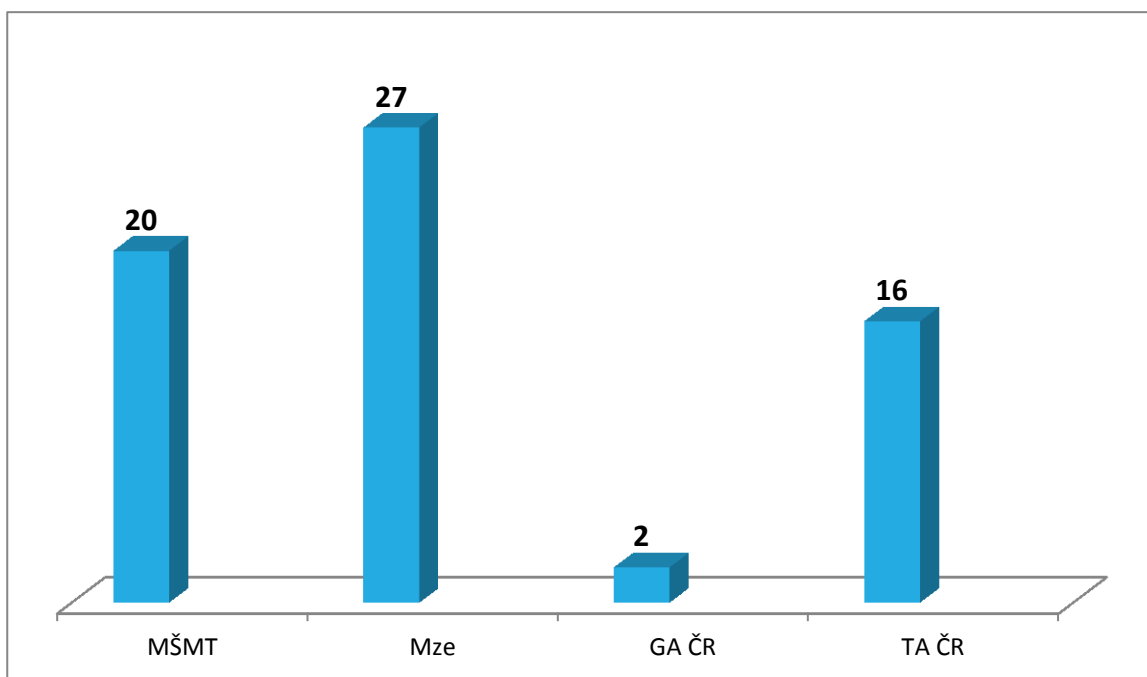
- **Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.**

Graf 7 – přehled počtu aktuálních projektů dle jednotlivých poskytovatelů dotací a grantů

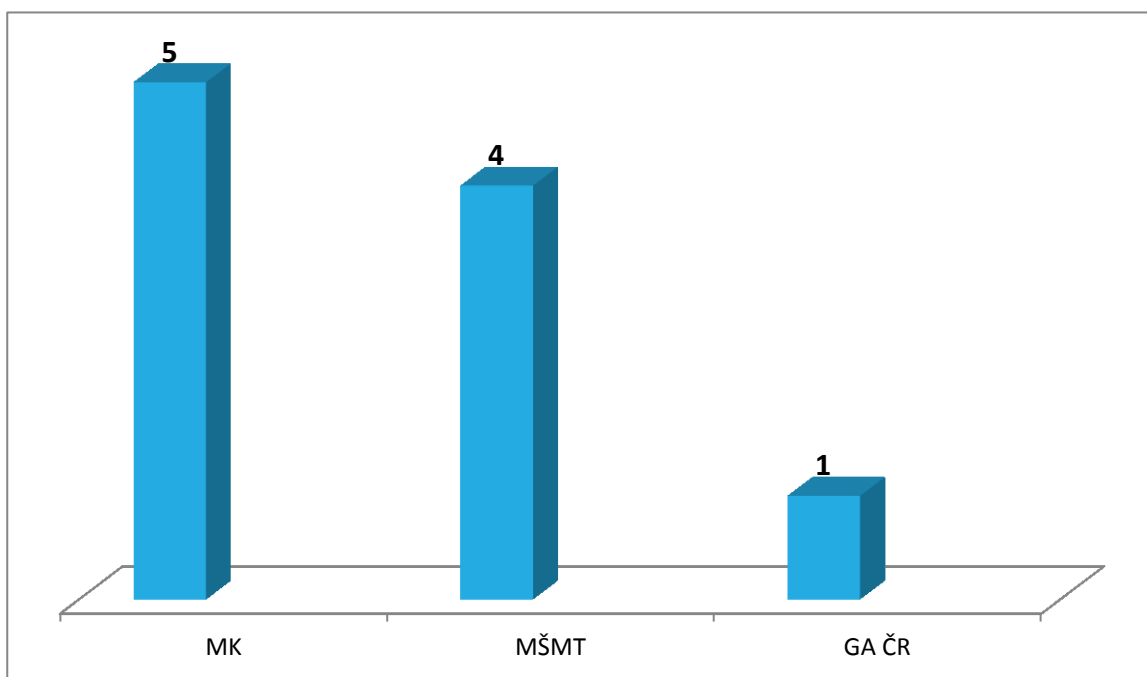
- **Výzkumný ústav rostlinné výroby, v. v. i.**

Graf 8 – přehled počtu aktuálních projektů dle jednotlivých poskytovatelů dotací a grantů

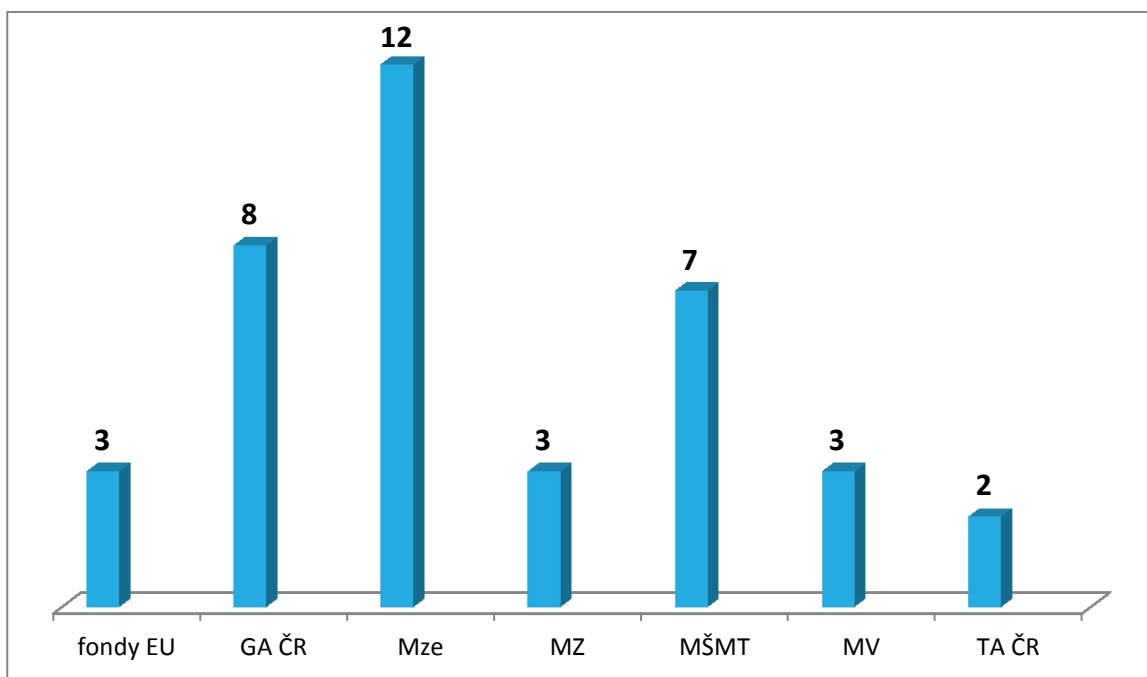
- **Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i.**

Graf 9 – přehled počtu aktuálních projektů dle jednotlivých poskytovatelů dotací a grantů

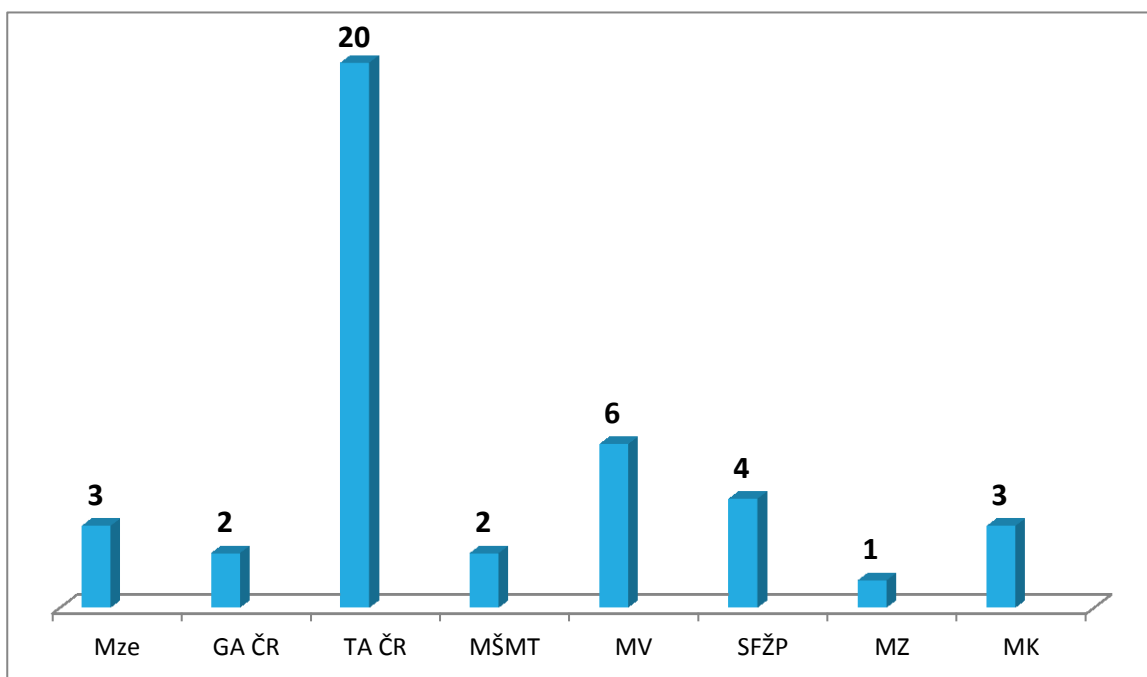
- **Výzkumný ústav veterinárního lékařství, v. v. i.**

Graf 10 – přehled počtu aktuálních projektů dle jednotlivých poskytovatelů dotací a grantů

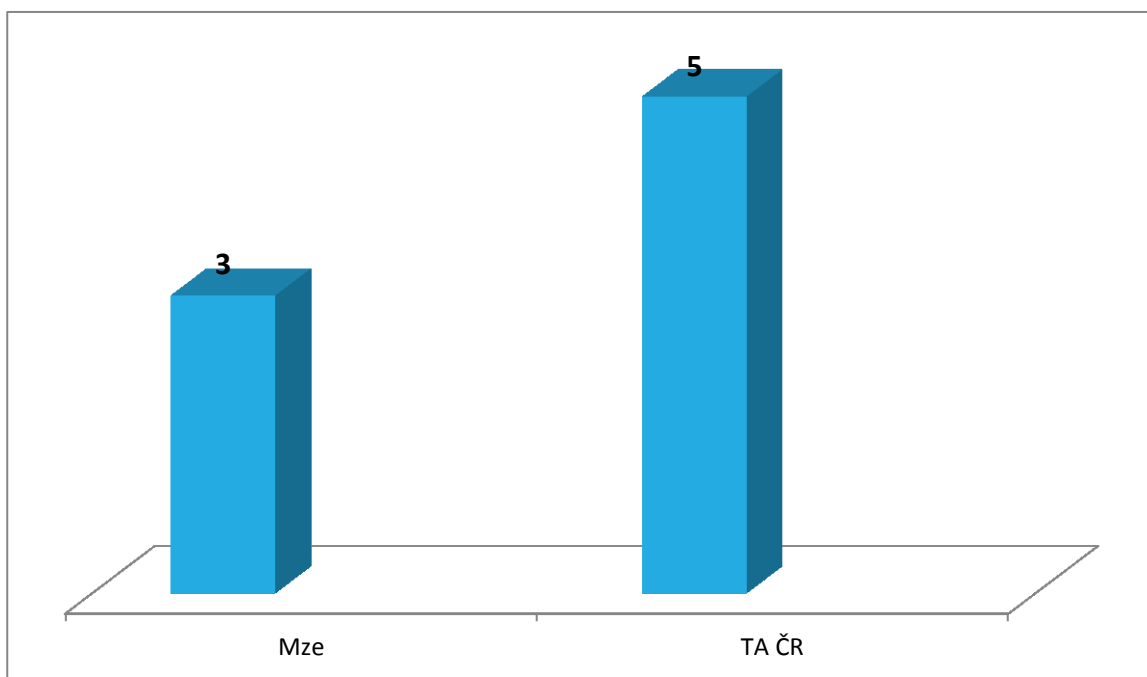
- **Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, v. v. i.**

Graf 11 – přehled počtu aktuálních projektů dle jednotlivých poskytovatelů dotací a grantů

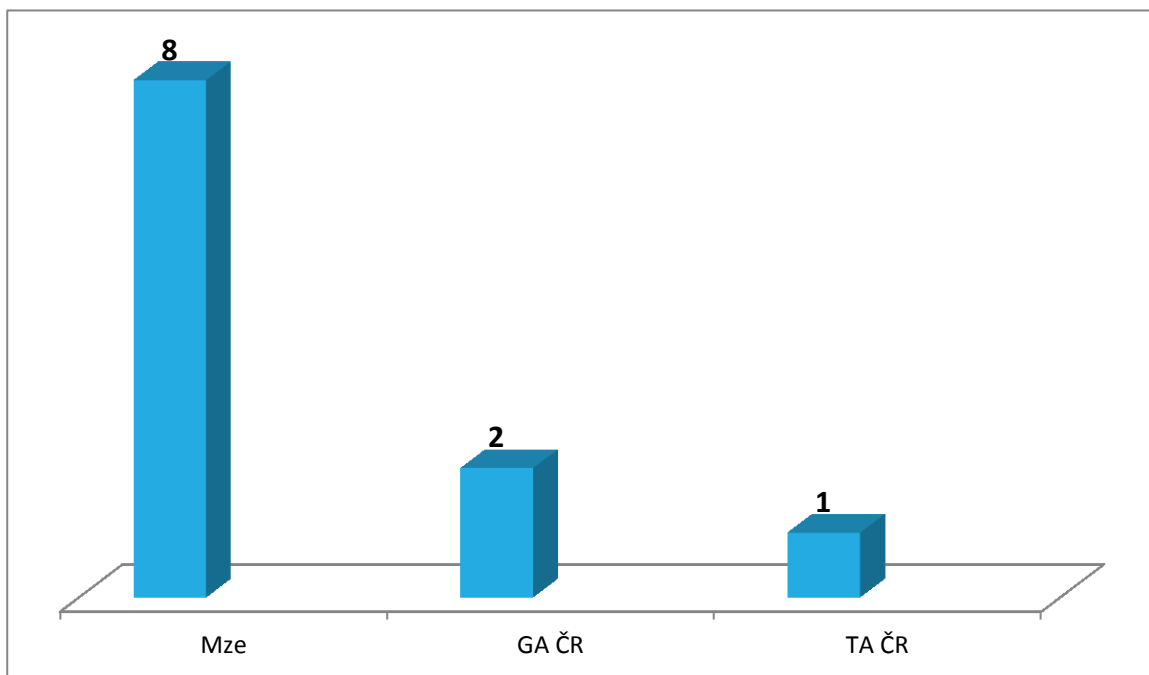
- **Výzkumný ústav zemědělské techniky, v. v. i.**

Graf 12 – přehled počtu aktuálních projektů dle jednotlivých poskytovatelů dotací a grantů

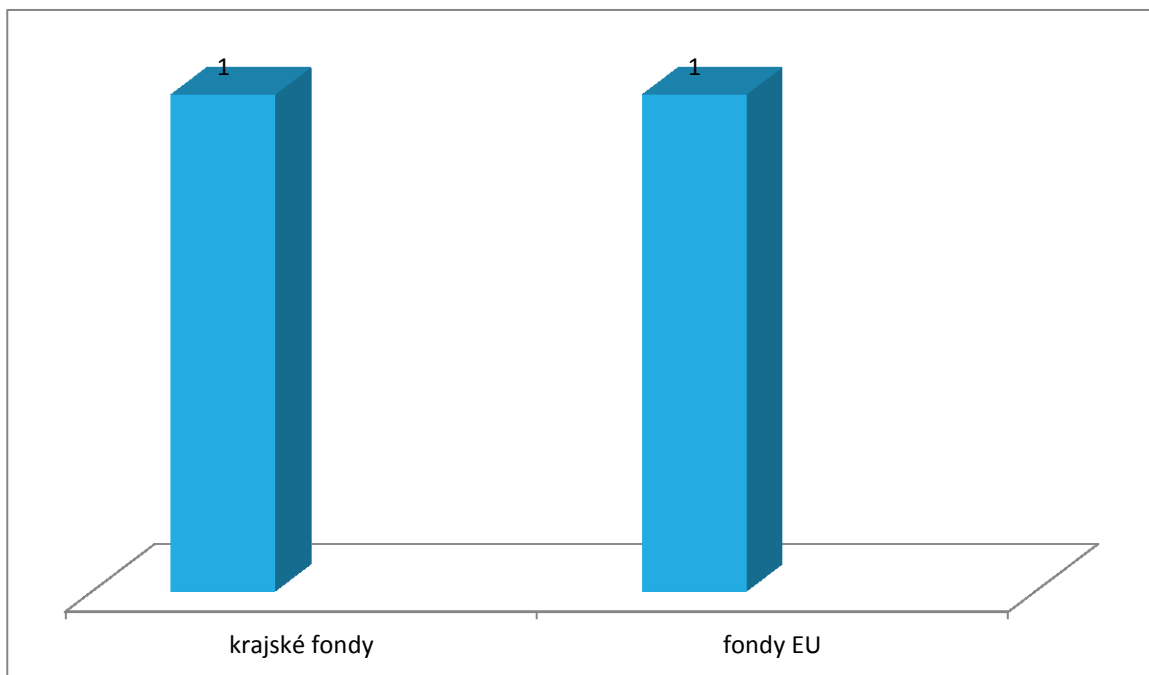
- **Výzkumný ústav živočišné výroby, v. v. i.**

Graf 13 – přehled počtu aktuálních projektů dle jednotlivých poskytovatelů dotací a grantů

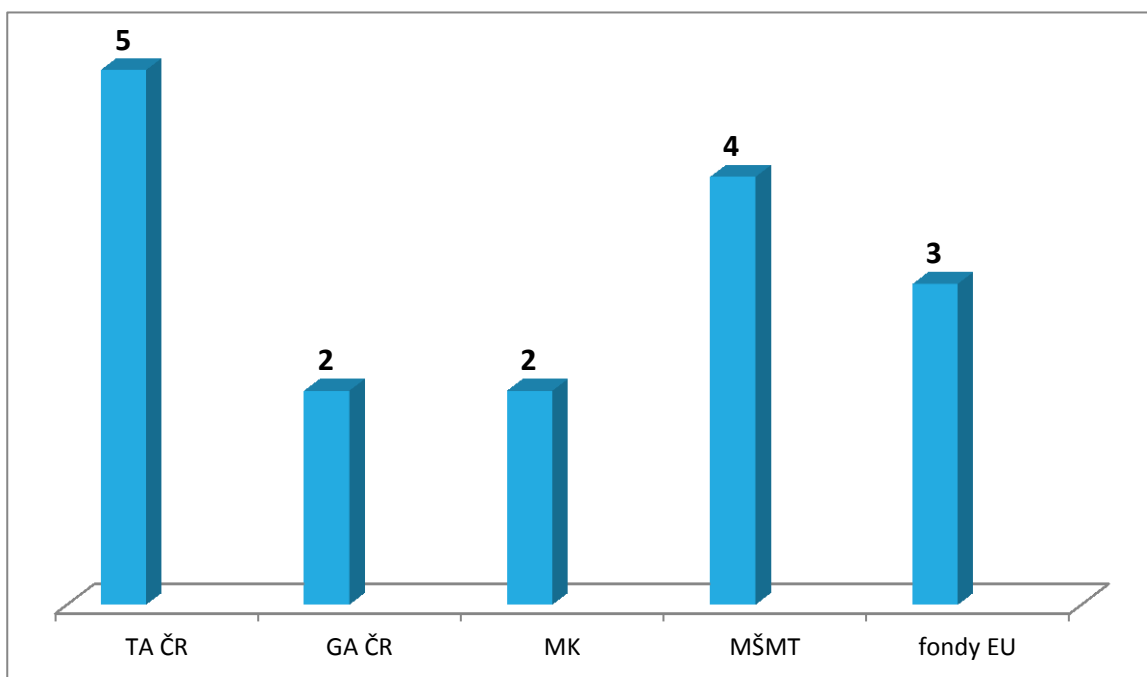
- **Výzkumný ústav balneologický, v.v.i.**

Graf 14 – přehled počtu aktuálních projektů dle jednotlivých poskytovatelů dotací a grantů

▪ **Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v.v.i.**

Graf 15 – přehled počtu aktuálních projektů dle jednotlivých poskytovatelů dotací a grantů

Ve většině případů je délka výzkumných projektů 2 roky. Samozřejmě celá řada těchto institucí realizuje odborné činnosti v rámci tzv. dalších činností, dále pak komerční služby jako jiné činnosti.

Důležitým zdrojem informací k výstupům z výzkumu a vývoje je Informační systém výzkumu a vývoje a inováce (IS VaVal), resp. databáze RIV. V následující tabulce 1 vybíráme přehled posledních zveřejněných výsledků hodnocení za rok 2013 ve vztahu k naší cílové skupině veřejných výzkumných institucí.

Tabulka 1 – Přehled zveřejněných výsledků hodnocení za rok 2013 u rezortních (neakademických) veřejných výzkumných institucí

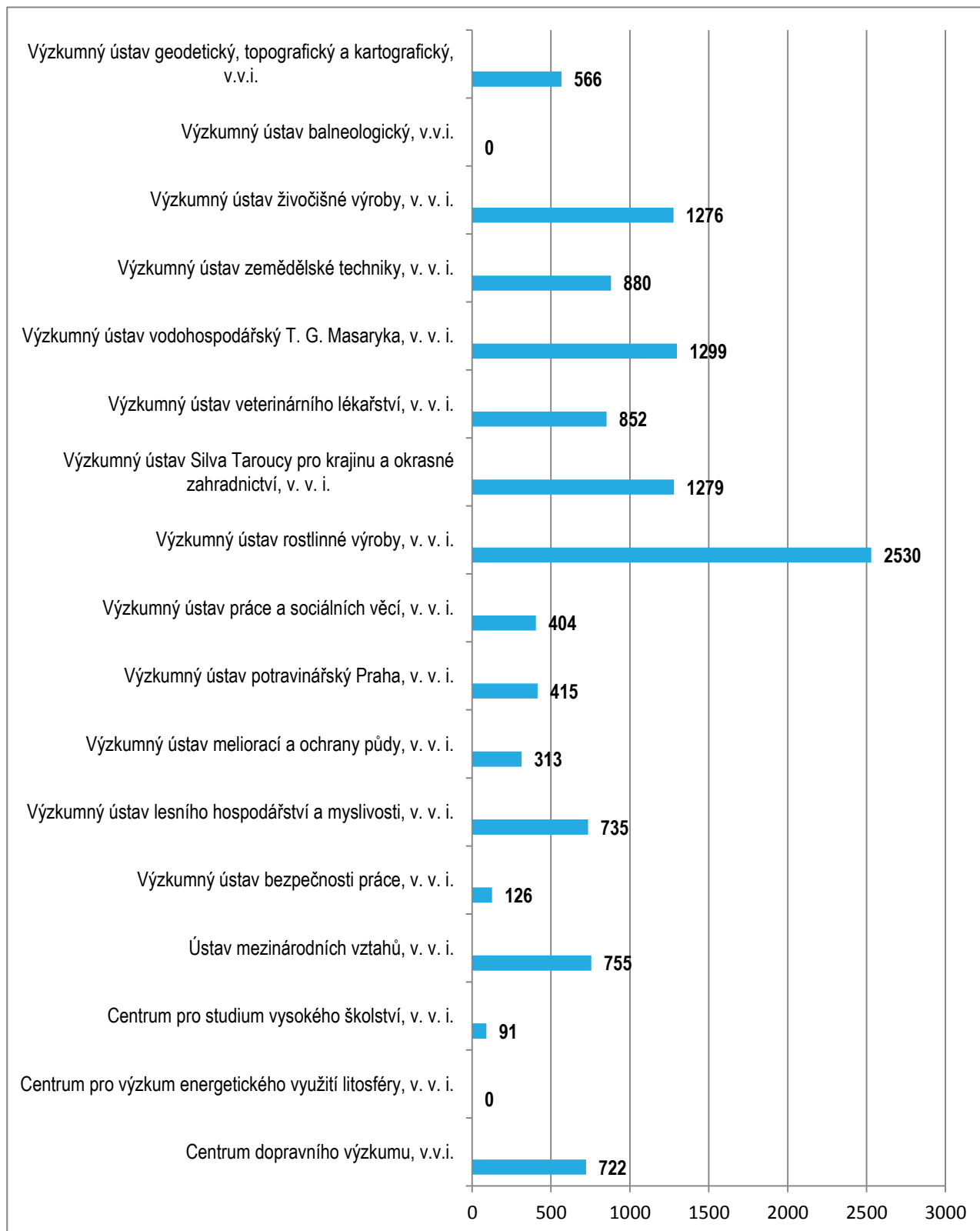
Výzkumná organizace	Výsledné hodnocení VO (počet bodů výsledků podle přílohy č. 8 Metodiky)	Počet vybraných výsledků					
		Jimp - Článek v impaktovaném časopise evidovaném ve Web of Science	Jsc - Článek v časopise evidovaném v databázi Scopus, který není evidován ve Web of Science	Jneimp - Článek v recenzovaném časopise v databázi ERIH, který není evidován ve Web of Science ani ve Scopus	Jrec - Článek v českém recenzovaném časopise zařazeném na Seznam recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v ČR, který není evidován ve Web of Science, Scopus, ani ERIH	BC - Odborná kniha nebo kapitola v odborné knize	D - Článek ve sborníku
Centrum dopravního výzkumu, v.v.i.	5 147,850	8,221	2,300	--	67,561	11,095	3,000
Centrum pro výzkum energetického využití litosféry, v. v. i.	--	--	--	--	--	--	--
Centrum pro studium vysokého školství, v. v. i.	492,612	--	1,000	2,467	22,467	3,374	--
Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i.	3 830,663	20,333	9,500	3,000	42,333	52,811	1,500
Výzkumný ústav bezpečnosti práce, v. v. i.	1 059,363	--	2,500	--	44,217	13,857	--
Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti, v. v. i.	5 230,858	24,131	155,189	--	35,917	5,207	--
Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy, v. v. i.	2 961,219	8,893	26,035	--	35,073	4,319	1,000
Výzkumný ústav potravinářský Praha, v. v. i.	3 852,910	33,044	10,594	--	27,151	0,138	--
Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.	3 806,678	7,000	3,000	1,667	75,983	82,779	--
Výzkumný ústav rostlinné výroby, v. v. i.	24 223,450	260,137	113,812	--	210,313	8,334	14,614
Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i.	20 080,744	60,892	40,424	3,000	132,889	8,980	1,000
Výzkumný ústav veterinárního lékařství, v. v. i.	20 100,103	266,907	17,190	--	70,343	2,037	--
Výzkumný ústav vodohospodářský T.	8 444,158	42,740	8,326	--	193,673	22,562	6,000

G. Masaryka, v. v. i.							
Výzkumný ústav zemědělské techniky, v. v. i.	4 118,940	0,667	16,407	--	110,470	6,058	7,527
Výzkumný ústav živočišné výroby, v. v. i.	19 404,254	202,957	7,958	--	129,813	3,097	3,424
Výzkumný ústav balneologický, v.v.i.	--	--	--	--	--	--	--
Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v.v.i.	7 821,239	18,210	2,533	--	11,667	1,468	9,650

V předchozí tabulce můžeme evidovat, že za rok 2013 patřily k nejlépe hodnoceným výzkumným institucím, které patří do naší cílové skupiny, Výzkumný ústav rostlinné výroby, v. v. i., Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i., Výzkumný ústav veterinárního lékařství, v. v. i. (modře podbarveno v tabulce 1). Ve všech 3 případech celkové bodové ohodnocení přesáhlo 20 000 bodů. Zde jen pro porovnání doplníme, že u vybraných součástí veřejných vysokých škol a Akademie věd ČR dosahuje hodnocení více než 100 000 bodů.

Výsledky výzkumných institucí jsou tedy pravidelně za rok zpětně zadávány do databáze RIV pod IS VaVal. Podíváme se v tuto chvíli na zadané výsledky za období od roku 2007 až 2013, které byly uvedeny ze strany rezortních (neakademických) veřejných výzkumných institucí. Vše je zadokumentováno v následujícím grafu 16.

Graf 16 – přehled počtu zadaných výsledků do databáze RIV ze strany rezortních (neakademických) veřejných výzkumných institucí v období 2007 – 2013

Je možné vidět v rámci výše prezentovaného grafu 16, že nejvíce zadaných výsledků do databáze RIV v období 2007 až 2013 má Výzkumný ústav rostlinné výroby, v.v.i., a to 2530. Další 3 subjekty, tj. Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, v. v. i., Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i., Výzkumný ústav živočišné výroby, v. v. i., dosahují v daném období počet více než 1200 výsledků. Na druhé straně Výzkumný ústav

balneologický, v.v.i., a Centrum pro výzkum energetického využití litosféry, v. v. i., nevykazují za toto období žádný výsledek. Samozřejmě konkrétní bodové ohodnocení závisí na specifikách konkrétního výsledku.

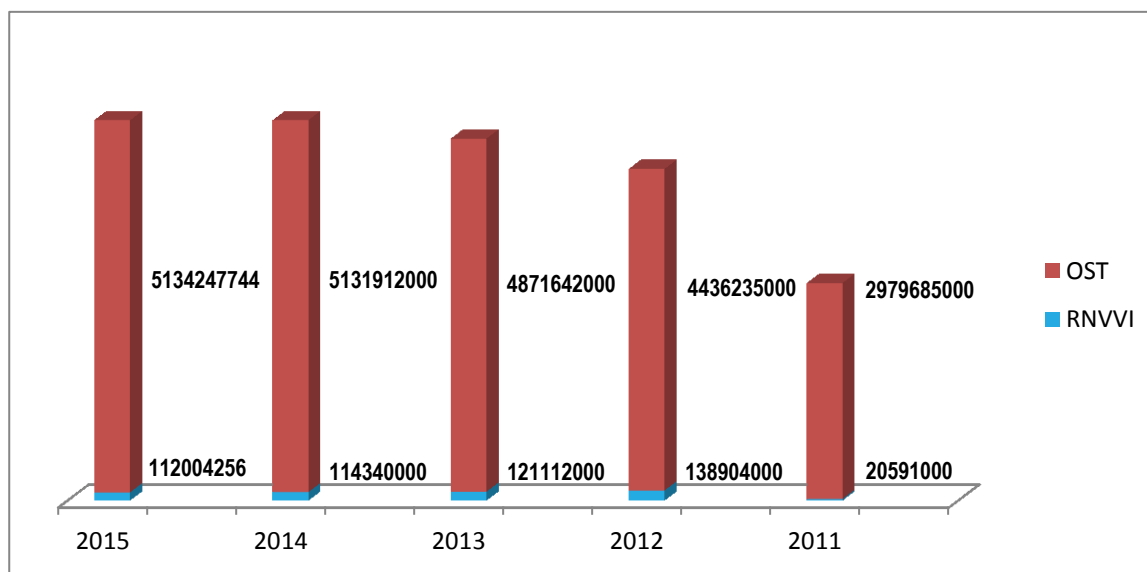
V návaznosti se budeme věnovat institucionální podpoře na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace, kterou každoročně poskytuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Výše této podpory pro konkrétní výzkumnou organizaci vychází právě z vyhodnocení jejich dosažených výsledků ve výzkumu, experimentálním vývoji a inovacích v rozhodném období ze strany Rady pro výzkum, vývoj a inovace (RVVI). Mezi těmito výzkumnými organizacemi figurují některé rezortní (neakademické) veřejné výzkumné instituce, některé další jsou zahrnuty do institucionální podpory ze strany Ministerstva zemědělství, resp. instituce, kde je zřizovatelem dané ministerstvo. Níže představená tabulka 2 představuje výše podpor u těchto subjektů, které byly poskytnuty v roce 2011 a v roce 2015. Daná data vycházejí z veřejné prezentace na stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Tabulka 2 – přehled výše institucionálních podpor od MŠMT zahrnutých rezortních (neakademických) v.v.i. v letech 2011 a 2015

Uchazeč	Podpora RVO (v Kč)				
	2011	2012	2013	2014	2015
Centrum dopravního výzkumu, v. v. i.	11 043 000	15 188 000	13 994 000	12 491 000	11 376 154
Centrum pro studium vysokého školství, v. v. i.	1 942 000	2 547 000	2 322 000	1 377 000	1 088 616
Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i.	--	9 384 000	9 983 000	8 583 000	8 465 323
Výzkumný ústav bezpečnosti práce, v.v.i.	1 367 000	3 208 000	3 842 000	3 029 000	2 341 070
Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i.	--	24 410 000	19 256 000	17 967 000	17 284 035
Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.	6 239 000	10 767 000	11 235 000	9 649 000	8 412 319
Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i.	--	41 404 000	42 480 000	45 725 000	44 376 125
Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, v. v. i.	--	31 996 000	18 000 000	15 519 000	18 660 614

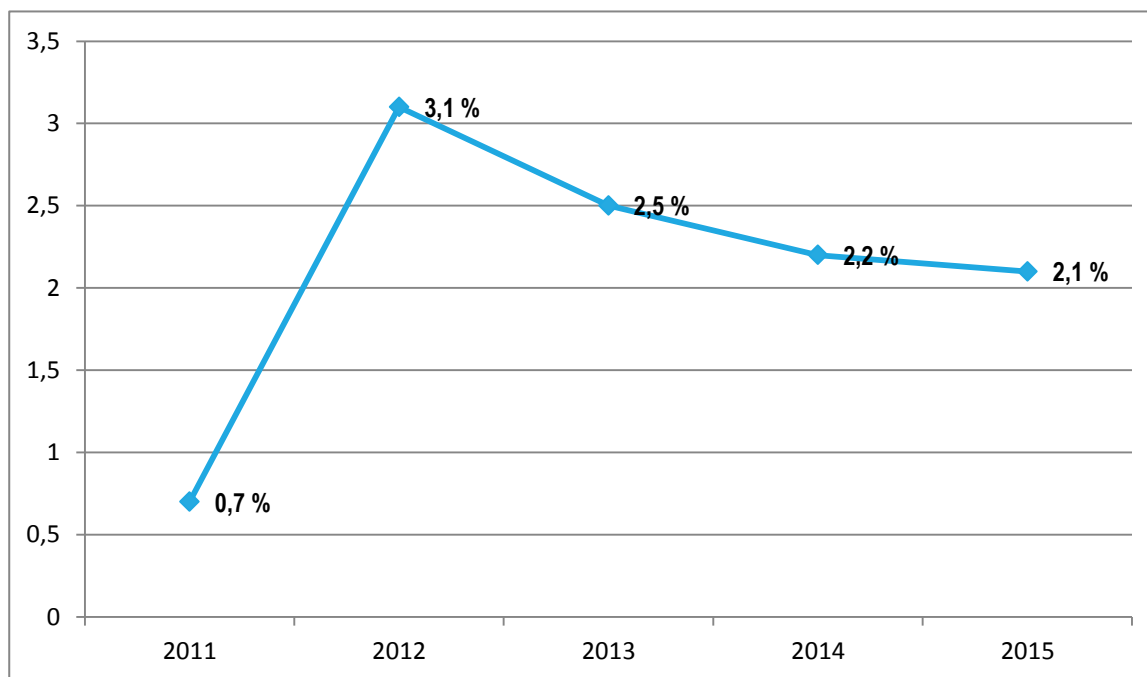
Jak můžeme ve výše uvedené tabulce 1 vidět, do tohoto systému institucionální podpory ze strany Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy je postupně zahrnuto 8 subjektů z řad rezortních (neakademických) veřejných výzkumných institucí. Nejvyšší podporu v této skupině získává Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i., na druhé straně nejnižší podporu zase Centrum pro studium vysokého školství, v. v. i. U většiny subjektů došlo k dosažení nejvyšší úrovně poskytnutí institucionální podpory v roce 2012, popř. v roce 2013. Následně je zřejmý pokles kromě Výzkumného ústavu vodohospodářského T. G. Masaryka, v. v. i., kde došlo v roce 2015 oproti roku 2014 k navýšení podpory. Následuje graf 17, ve kterém je vidět podíl těchto zahrnutých rezortních (neakademických) veřejných výzkumných institucí na celkovém objemu poskytnuté této institucionální podpory v letech 2011 a 2015.

Graf 17 – podíl institucionálních podpor od MŠMT zahrnutých rezortních (neakademických) v.v.i. v letech 2011 a 2015

Jak můžeme vidět u grafu 17, v roce 2011 byla celková částka tohoto typu institucionální podpory pro zahrnuté rezortní (neakademické) veřejné výzkumné instituce (RNVVI) ve výši pouze 20 591 000,- Kč, pro ostatní subjekty (OST), kde patří Akademie věd ČR, veřejné vysoké školy a další subjekty, byla celková částka 2 979 685 000,- Kč. Zde je to dáno tím, že do systému byly v daném roce zahrnuty pouze 4 tyto instituce. V dalších letech se již podíl rezortních (neakademických) veřejných výzkumných institucí dostává nad částku 100 000 000,- Kč. Další graf 18 ukazuje vývoj % podílu výše poskytnuté této podporu pro zahrnuté rezortní (neakademické) veřejné výzkumné instituce v letech 2011 až 2015.

Graf 18 – vývoj %podílu výše poskytnuté institucionální podpory pro zahrnuté rezortní (neakademické) veřejné výzkumné instituce v letech 2011 až 2015

Jak lze vidět v rámci grafu 18, tak největší podíl institucionální podpory MŠMT na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace získaly tyto instituce v roce 2012 a od té doby tento podíl postupně klesá.

K výše představeným výsledkům je potřeba doplnit následující. I tato statistika ukazuje, že rezortní (neakademické) veřejné výzkumné instituce mohou jen těžko v rámci stávajícího systému hodnocení konkurovat Akademii věd ČR, jejím součástí a veřejným vysokým školám. To je samozřejmě dáno již naznačenými specifiky tohoto typu institucí, v mnoha případech omezenými publikačními možnostmi. Určitou překážkou je také klasifikace některých oborů. Z hlediska konkrétního příkladu ve vztahu k Výzkumnému ústavu bezpečnosti práce, v.v.i., kdy tento subjekt se zabývá hlavně pracovním prostředím a jeho riziky, včetně bezpečnosti průmyslu, kde základem jsou především přírodovědné obory. Přesto jsou obecně bezpečnostní vědy zařazeny v aplikovaném výzkumu do oblasti sociologie.

Situace ve vybraných vyspělých zemích

V této části se zaměříme na situaci ohledně systému hodnocení a financování obdobných výzkumných institucí ve vybraných vyspělých evropských zemích jako jsou naše zájmové rezortní (neakademické) veřejné výzkumné instituce. Zde vesměs nacházíme samostatné vyčlenění tohoto typ výzkumných institucí mimo hodnocení a financování vysokých škol a dalších souvisejících subjektů. Určité východisko je zde koncept tzv. Government Labs/Laboratories, což v sobě obsahuje zaměření těchto institucí ve směru podpory, servisu a řešení výzkumných témat, která jsou stěžejní pro konkrétní sektor, ministerstvo, úřad státní správy. Existuje však také překryv a propojenost těchto nebo obdobných typů institucí do dalších oblastí, resp. jiné typy institucí do jisté míry zastupují a pokrývají aktivity, které jsou charakteristické pro instituce v rámci naší cílové skupiny. V dalším textu vybíráme základní informativní náhled na systém hodnocení a financování obdobných typů výzkumných institucí ve Velké Británii, Rakousku, Švédsku a Nizozemsku.

A) Velká Británie

Je zřejmé, že veřejné výdaje na výzkum a vývoj ve Velké Británii nepřesahují celkově 0,6 % HDP, což řadí tuto zemi do podprůměru v rámci EU. V rámci Velké Británie jsou nejvýznamnějšími neakademickými výzkumnými institucemi ústavy, které provozují jednotlivé Rady pro výzkum (RCUK). Těmto institucím poskytují RCUK vedle účelového financování i institucionální podporu. Jedná se o následující rady:

- Arts and Humanities Research Council
- Biotechnology and Biological Sciences Research Council
- Engineering and Physical Sciences Research Council
- Economic and Social Research Council
- Medical Research Council MRC website
- Natural Environment Research Council
- Science and Technology Facilities Council

Kromě výše nastíněných výzkumných institucí zde existují výzkumné instituce, které jsou přímo provozovány vybranými ministerstvy. Tento typ je pravděpodobně nejbližší naší cílové skupině. Zde je většina nákladů přímo formou institucionální podpory ze strany ministerstev. K hlavním činnostem těchto institucí je tvorba legislativních podkladů, hodnocení programů nebo dlouhodobě sledují a analyzují různé statistiky potřebné pro práci ministerstva. Pro příklad uvedeme, že Ministerstvo zdravotnictví má dvě velké výzkumné instituce National Institute for Health Research (NIHR) a National Institute for Health and Clinical Excellence (NICE). Hlavním cílem výzkumu těchto ústavů je sběr a analýza informací o zdravotním stavu populace, účinnosti a ceně různých léčebných postupů a technik, vyhodnocování nových léčebných postupů a sledování či hodnocení kvality lékařské péče v různých nemocnicích. Náklady na provoz těchto výzkumných institucí jsou hrazeny z prostředků Ministerstva zdravotnictví převážně ve formě institucionálního financování. Část financování Ministerstvem zdravotnictví se může odehrávat i formou zakázek nebo kontraktů.

B) Rakousko

V Rakousku je evidováno 252 veřejných výzkumných organizací, které představují celou řadu různých institucí. Jejich úkoly se týkají širokého spektra od základního výzkumu až po poskytování služeb pro průmyslový sektor. Jak realizátoři výzkumu a vývoje ovšem hrají zde jen malou roli ve srovnání s podnikatelským sektorem a vysokými školami. Dle dostupných statistik zahrnují cca. 5% výzkumu a vývoje v Rakousku (podle specifické metodologie GERD). Patří zde následující typy subjektů:

- Rakouský technologický institut (AIT), největší neuniverzitní výzkumná instituce, kdy v této neziskové organizaci je zastoupena jednak státní moc v podobě Ministerstva dopravy, inovací a technologií a jednak průmyslové konsorcium (viz Federace rakouského průmyslu). Zaměřuje se na aplikovaný výzkum a výzkum na zakázku ve vybraných oblastech.
- Regionální výzkumná centra, např. Joanneum Research, Upper Austrian Research, Salzburg Research: relativně malé výzkumná střediska, financovaná a (spolu)vlastněna regionálními úřady. Jejich činnost se týká zejména provádění aplikovaného výzkumu a vývoje v různých tematických oblastech.
- Odvětvové výzkumné ústavy provádí výzkum a vývoj pro jednotlivá sektorová ministerstva, např. v oblasti životního prostředí, zemědělství, lesnictví, vodní hospodářství, školství. Některé z nich poskytují také znalosti pro specifickou klientelu nebo pro veřejnost (jako např. meteorologický a geofyzikální úřad).

Co se týče institucionální podpory, tak největší část obdrží veřejné vysoké školy, a to 79,4%. Velké neuniverzitní výzkumné instituce (jako Rakouská akademie věd, Institut vědy a technologií Rakouska, Rakouský technologický institut) se podílejí 7,3%. A odvětvové výzkumné ústavy spadají do kategorie ostatní, kdy celá tato kategorie má podíl 11,7%. Systém přidělování institucionální podpory reflektuje rozdílné typy výzkumných organizací. Výzkumné instituce mají poměrně velkou autonomii, jak danou institucionální podporu využijí. U odvětvových výzkumných ústavů jsou ještě ze stran sektorových ministerstev vyčleněny finance na specifické požadované činnosti.

C) Švédsko

Ke Švédsku je nutné na úvod uvést, že patří mezi státy s nejvyššími celkovými výdaji na výzkum a vývoj. Nicméně neakademické veřejné výzkumné instituce hrají ve švédském systému výzkumu a vývoje doposud malou roli, neboť získávají pouze asi 3 % celkové veřejné podpory. Tyto instituce dostávají tedy určité základní finanční prostředky z vládních zdrojů, ale povaha tohoto financování a způsoby, kterými je vyplácena se významně liší v závislosti na poli působnosti. Švédský sektor těchto institucí je malý v mezinárodním srovnání. Švédské výzkumné instituce (RISE) je zastřešující organizace pro 16 ústavů v různých průmyslových oblastech. Financování pochází z vládních, fondů EU a ze soukromých firem. Těchto 16 institucí se dělí do 4 skupin:

- Innventia (od základního výzkumu až po přímé poradenství ohledně papíru, celulózy, balení a biopaliv)
- SP Švédská technická výzkumná instituce (aplikovaný výzkum, technická studia a vyšetřování, zajišťování kvality, standardizace a certifikace v různých oblastech)
- Švédské informační a komunikační technologie (aplikovaný výzkum, tvorba a inovace v oblasti ICT znalostí)
- Swerea (aplikovaný výzkum materiálů, procesů, produktů a technologií výroby)

Hlavní vize zde je, aby švédské výzkumné ústavy úspěšně konkurovaly na globálním trhu znalostí, a byly v popředí světového rozvoje a obnovy švédského průmyslu. S tím souvisí budoucí plánované navýšení podpory těchto institucí. Dále je potřeba zmínit neakademické organizace, které se zabývají výzkumem. Tento typ je bližší naší cílové skupině. Nicméně jsou zde velmi různorodé, a je obtížné stanovit obecný popis. Existuje několik vládních agentur, které přijímají všechny nebo většinu svého financování přímo od vlády na ročním základě. Existuje také několik nevládních organizací, které přijímají různé úrovně vládního financování.

C) Nizozemí

Veřejné výzkumné instituce jsou malou součástí systému výzkumu a vývoje v Nizozemí. Přispívají jen 10% v rámci celkové výkonnosti výzkumu a vývoje a 75% svých finančních prostředků mají od státu. Výzkumné instituce se liší podle jejich zaměření a typu výzkumu, které vykonávají. Obecně platí, že výzkumné instituce mohou být rozděleny do následujících různých kategorií:

- Výzkumné instituce NWO (Holandská organizace pro vědecký výzkum) a KNAW (Královská Holandská akademie umění a věd)
Obě organizace jsou také zprostředkovateli.
- Holandská organizace pro aplikovaný vědecký výzkum (TNO)
- Velké technologické instituty (GTIs)
- Výzkum univerzity Wageningen a jejího výzkumného centra (WUR)
- Rezortní ústavy
- Ostatní instituce financované z provincií nebo jinými veřejnoprávními subjekty

Z našeho pohledu jsou do jisté míry analogické výše uvedené resortní ústavy, kde spadají pod příslušná ministerstva. Jedná se o např. Národní institut pro veřejné zdraví a životní prostředí (RIVM) nebo Holandský institut pro sociální výzkum (SCP).

Co se týče veřejné podpory výzkumu a vývoje, jde přibližně 22% podílu veřejným výzkumným institucím.

V návaznosti na představené příklady je potřeba zdůraznit následující skutečnosti je potřeba prvotně konstatovat, že tento nebo obdobný typ neakademických veřejných výzkumných institucí hraje minoritní podíl v celém systému výzkumu a vývoje, resp. poskytování institucionální podpory. Z hlediska možných změn systému hodnocení a financování tohoto typu institucí v České republice je potřeba vybrat následující body:

- Uzpůsobení systému hodnocení a financování rezortních (neakademických) veřejných výzkumných institucí ve smyslu existujících specifických faktorů oproti systému hodnocení a financování vysokých škol, Akademie věd ČR a souvisejících pracovišť
- Zaměření tohoto typu institucí zejména na specifické požadavky a potřeby příslušných rezortů

Přehled vybraných návrhů k optimalizaci

V této části se budeme zabývat možnostmi změn systému hodnocení a financování rezortních (neakademických) veřejných výzkumných institucí v České republice. Na úvod vybíráme některé body zjištění v rámci auditu EU k VaVal, který byl součástí řešení Individuálního projektu národního Mezinárodní audit výzkumu, vývoje a inovací v ČR a implementace jeho výsledků do strategických dokumentů (2012), které se vztahovaly ke změnám celkového systému hodnocení vědy a výzkumu, které byly započaty v roce 2005:

- Cílem reformy VaV bylo podporovat výzkumné instituce podle výsledků, týmy projektově. V reálu Metodika hodnocení skutečně zjednodušila systém podpory, ovšem za cenu potlačení mnoha aspektů fungování tohoto systému. Metodika hodnocení se nehodí ke svému účelu, na čemž žádné množství postupných úprav pravděpodobně mnoho nezmění. Hodnotí se pouze jeden rozměr veřejné podpory a pomíjí se mnoho důvodů, proč stát podporuje výzkum. V kombinaci s dalšími reformami vede užívání Metodiky hodnocení k tomu, že výzkum bude odtržen od vývoje, inovací a společenských potřeb. Není vidět žádné zlepšení hodnocení pro účely financování VaV.
- Dalším cílem reformy bylo zjednodušit systém podpory VaVal (věda, výzkum a inovace) a administrativní procesy. Výrazně snížit počet 22 rozpočtových kapitol, z nichž je podporován VaV v ČR, zjednodušit administrativu a to prostřednictvím zřízení jediné agentury zodpovědné za podporu projektů průmyslového výzkumu (Technologická agentura ČR). V reálu byl sice zredukován počet rozpočtových kapitol, avšak za cenu zvětšení vzdálenosti mezi těmi, kdo rozumějí potřebám, a těmi kdo zodpovídají za politiku výzkumu.
- Dalším cílem reformy VaV bylo podpořit excelenci ve výzkumu a usnadnit využití výsledků VaV v inovacích. Tohoto cíle mělo být dosaženo zlepšeným hodnocením VaV a také větším důrazem na excelenci v základním výzkumu a aplikovatelné výsledky v aplikovaném výzkumu. V reálu může sice v úzkém smyslu Metodika hodnocení posílit excelenci výzkumu (zvláště v exaktních vědách, avšak pravděpodobně ne ve společenských

vědách), ale ne jeho relevanci, takže ve výsledku je výsledný účinek opakem obecného politického záměru integrovat inovace těsněji do výzkumného systému.

- V politice vědy a výzkumu v ČR se hodnocení programů zaměřuje na výstupy. Tento přístup odtrhává politiku vědy, výzkumu a inovací od potřeb, zejména v situaci, kdy role představitelů výzkumu a vývoje ve stanovování politik slábne. Současně se alokují institucionální prostředky pouze těm výzkumným organizacím, které se zaměřují pouze na výstupy bez ohledu na to zda, jejich význam přináší užitek. To je snad dobrá věc v základním výzkumu, ale ne v přibližně 80 % výzkumných aktivit, které by podle výzkumné politiky měly být relevantní pro aplikace a inovace.
- Metodika hodnocení pro účely institucionálního financování mimo jiné, používá takové indikátory výstupů, které jsou ve skutečnosti sporné. Metodika je postižena významnými slabými stránkami, včetně redukcionismu, neschopností zabývat se rozdílem mezi vstupy a výstupy nebo brát v úvahu politické požadavky, jako jsou národní tematické priority, přičemž přistupuje ke všem institucím stejně, nezávisle na jejich poslání. Kvalitní hodnocení nezávislými experty, by v mnoha případech vedlo k odlišnému a pečlivěji rozlišujícímu posouzení výkonnosti výzkumných týmů, než umožňuje použití metodiky hodnocení, která vede k oportunistickému chování výzkumníků („ke snaze vyžrát na systém“) a také k tomu, že institucionální financování je nepředvídatelné. V řadě případů vede k rozsáhlým změnám ve financování a podporuje zaměření na krátkodobé cíle tím, že vlastně trestá investice do vývoje nových oborů. A kapacit, kde lze očekávat jen málo výstupů v krátkodobé perspektivě. Metodika je každoročně vylepšována, ale stále v ní chybí změna, která by zavedla zdravý úsudek a prvky prioritně orientované na budoucnost, a proto bude i nadále fungovat špatně, tříštit výzkumné úsilí, odrazovat od spolupráce. Deformovat inovačně orientované aktivity těch, kdo výzkum skutečně provádějí, a bránit rozvoji strategie a investic do výzkumu a navazování kontaktů mezi vědou a průmyslem.

Řešení projektu „Efektivní systém hodnocení a financování výzkumu, vývoje a inovací“ reaguje na výše uvedené a další závěry zmíněného auditu. A doposud představené výstupy naznačují žádané budoucí změny celého systému hodnocení a financování vědy a výzkumu. Ve vztahu k rezortním (neakademickým) veřejným výzkumným institucím je jisté přínosné nasměrování pozice těchto institucí po vzoru vybraných vyspělých evropských zemích blíže do pozice tzv. Government Labs. Určitě bude prospěšné uzpůsobení rozpočtu tohoto typu institucí ve smyslu specifického přepočtu hodnocení jednotlivých kritérií oproti ostatním výzkumným institucím. Tím budou jistě více zohledněny specifika a výjimečnosti rezortních (neakademických) veřejných výzkumných institucí.

Nakonec chceme ještě vyzdvihnout následující doporučení, které by bylo vhodné dle našeho názoru blíže zapracovat do změn systému hodnocení tohoto typu institucí, resp. to s tím souvisejícími organizačními kroky propojit. Jedná se o následující 2 body:

- Posílení kapacity ministerstev a přidělení jim vlastní rozpočtovou položku pro VaVal a opětovné vybavení pravomocemi působit v oblasti VaVal ,
- Nastavení ověřování kvality výzkumu v cyklu 5 a více let.

Pokud se ještě zaměříme na rezort Ministerstva práce a sociálních věcí, resp. její rezortní (neakademické) veřejné výzkumné instituce, tak v návaznosti na předchozí se jeví ještě jako důležité následující podněty:

- Opětovné zařazení MPSV do skupiny poskytovatelů grantů na vědu a výzkum, popř. více efektivnější nastavení spolupráce prostřednictvím TA ČR,
- Účast odborníků MPSV v orgánech VaVal, dále obnovení oddělení vědy a výzkumu na MPSV,
- Znovuzavedení výzkumných záměrů v délce aspoň 5 let pro zvýšení stability.

Dle našeho názoru výše uvedené podněty mohou být analogicky prospěšné i pro další rezortní (neakademické) veřejné výzkumné instituce.

Závěr

Problematika hodnocení vědy a výzkumu u rezortních (neakademických) veřejných výzkumných institucí v ČR je důležitá a jak bylo představeno, tak odůvodněně vyžaduje změnu po vzoru vyspělých evropských zemí. Navrhované změny v rámci projektu „Efektivní systém hodnocení a financování výzkumu, vývoje a inovací“ jsou jistě příznivé a prospěšné pro tento typ výzkumných institucí, což se týče specifického zohlednění hodnocení a následného financování, resp. více nasměrování pozice těchto institucí po vzoru vybraných vyspělých evropských zemích blíže do pozice tzv. Government Labs. Dále se jeví důležité posílení podpurné části vědy a výzkumu přímo na jednotlivých rezortech, účasti rezortních odborníků při tvorbě koncepcí VaVal a v rámci souvisejících poradenských a expertních panelů. Nakonec se jeví pro celkovou stabilizaci a navýšení perspektivy těchto institucí zvažít zavedení střednědobých výzkumných záměrů v rámci jednotlivých rezortů.

Literatura

PODPORA DLOUHODOBÉHO KONCEPČNÍHO ROZVOJE VÝZKUMNÝCH ORGANIZACÍ, dostupné na <http://www.msmt.cz/vyzkum-a-vyvoj/institucionalni-podpora-na-rozvoj-vyzkumne-organizace>

R&D Evaluation Methodology and Funding Principles First Interim Report: the R&D Evaluation Methodology (2014), dostupné na http://metodika.reformy-msmt.cz/cs/cck?file=vloz_soubor&id=327&task=download

R&D Evaluation Methodology and Funding Principles Second Interim Report: The Funding Principles (2015) dostupné na http://metodika.reformy-msmt.cz/cs/cck?file=vloz_soubor&id=311&task=download

R&D Evaluation Methodology and Funding Principles Background report: R&D governance and funding systems for research in international practice (2015) dostupné na http://metodika.reformy-msmt.cz/cs/cck?file=vloz_soubor&id=275&task=download

Vaněček, J.; Pecha, O. (2013). Rozdělování institucionální podpory VaV podle hodnocení výsledků VaV výzkumných organizací. TC AV ČR, Praha.

Závěrečná zpráva o řešení Individuálního projektu národního Mezinárodní audit výzkumu, vývoje a inovací v ČR a implementace jeho výsledků do strategických dokumentů (2012), dostupné na http://www.msmt.cz/file/2433_1_1/

Tento dokument vznikl v rámci IPN „Efektivní systém hodnocení a financování výzkumu, vývoje a inovací“.

MŠMT ČR, Karmelitská 7, 118 12 Praha 1
www.metodika.reformy-msmt.cz